

Sygn. akt II CSKP 707/22

POSTANOWIENIE

Dnia 28 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski (sprawozdawca)

SSN Marcin Łochowski

w sprawie z wniosku D. T.
z udziałem T. T.
o uzupełniający podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu 28 października 2022 r.
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w Sieradzu
z 6 kwietnia 2020 r., sygn. akt I Cz 89/20,

- 1. oddała skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od D. T. na rzecz T. T. kwotę 12 500 (dwanaście tysięcy pięćset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni D. T. domagała się dokonania uzupełniającego podziału majątku wspólnego byłych małżonków D. i T. T. w zakresie wierzytelności na nakłady poczynione na udział T. T. w spółce „P.” spółka jawna, ewentualnie na nakłady poczynione na spółkę „P.” spółka jawna.

Postanowieniem z 31 stycznia 2020 r. Sąd Rejonowy w Zduńskiej Woli odrzucił wniosek.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że postanowieniem z 8 listopada 2017 r. Sąd Rejonowy w Zduńskiej Woli na skutek wniosku D. T. dokonał podziału majątku wspólnego D. T. i T. T.. W postępowaniu tym Sąd nie podzielił stanowiska wnioskodawczyni, że w skład majątku wspólnego stron wchodzi udział w wymienionej spółce jawnej. Spółka ta stanowi kontynuację spółki cywilnej, związanej przed powstaniem wspólności ustawowej stron. Przekształcenie spółki nastąpiło na podstawie art. 26 § 4 k.s.h. i zostało wymuszone wysokością obrotów spółki cywilnej. Wspólnikiem spółki cywilnej, a później spółki jawnej, stał się tylko ten z małżonków, który wniósł wkład do spółki. Przekształcenie nastąpiło bez angażowania środków pochodzących z majątku wspólnego stron. Prawa majątkowe uczestnika postępowania w ramach spółki cywilnej stanowiły jego majątek osobisty w rozumieniu art. 33 pkt 3 k.r.o. Do przekształcenia w spółkę jawną w trakcie trwania wspólności ustawowej zastosowanie miał zaś art. 33 pkt 10 k.r.o.

Sąd Okręgowy w Sieradzu, rozpoznając w pierwotnym postępowaniu o podział majątku wspólnego apelację od postanowienia Sądu Rejonowego w Zduńskiej Woli z 8 listopada 2017 r., podzielił stanowisko, że udział T. T. we wskazanej spółce jawnej należy wyłącznie do niego. Sąd ten przyjął, że skoro wkład uczestnika do spółki cywilnej, przekształconej następnie w spółkę jawną, nie pochodził z majątku objętego wspólnością małżeńską, to należy wykluczyć przynależność do tego majątku wierzytelności z tytułu nakładu, którym pokryto wkład. Zdaniem Sądu drugiej instancji, orzekającego w pierwotnym postępowaniu o podział majątku wspólnego, Sąd Rejonowy prawidłowo przyjął, że wyłącznie T. T. przysługiwały uprawnienia spółkowe i nie doszło do przysporzenia do jego majątku osobistego kosztem majątku wspólnego. D. T. nie przysługuje z tego tytułu jakakolwiek wierzytelność, której rozliczenia mogłaby się domagać przy zastosowaniu art. 45 k.r.o. w drodze analogii. W skład majątku wspólnego stron wchodzi szeroko rozumiane dochody uzyskiwane przez uczestnika z racji posiadania udziałów w spółce jawnej „P.”, natomiast niepodzielony zysk tej spółki jest jej własnością.

Na podstawie takich ustaleń Sąd Rejonowy w Zduńskiej Woli odrzucił wniosek o uzupełniający podział majątku wspólnego na podstawie art. 199 § 1 pkt

2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., przyjmując, że w sprawie istnieje stan powagi rzeczy osądzonej. Między stronami postępowania toczyło się już postępowanie o podział majątku wspólnego obejmujące zgłoszone przez wnioskodawczynię żądanie. Nie ma znaczenia, czy pełnomocnik wnioskodawczyny nazwie je nakładem z majątku wspólnego na odrębny (osobisty), czy wierzytelnością z tego tytułu. Wszelkie roszczenia w tym zakresie zostały między stronami rozliczone. Dyspozycje wspólników co do inwestycji wewnętrznych spółki nie mogą być objęte podziałem majątku wspólnego. Wszelkie roszczenia, mogące przysługiwać wnioskodawczynie jako małżonce wspólnika, dotyczące nakładów na udział T. T. w spółce „P.” spółka jawna, jak i związane z rozliczeniem zysków z tytułu prowadzonej działalności w ramach tej spółki przez T. T. były już przedmiotem rozpoznania w pierwotnym postępowaniu o podział majątku wspólnego.

Postanowieniem z 6 kwietnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Sieradzu oddalił zażalenie wnioskodawczyny na postanowienie Sądu Rejonowego w Zduńskiej Woli z 31 stycznia 2020 r. Sąd drugiej instancji uznał za słuszny pogląd co do niedopuszczalności ponownego orzekania o żądaniu objętym wnioskiem. Przyjął, że w pierwotnym postępowaniu podziałowym oceniono twierdzenia wnioskodawczyny co do tego, że w skład majątku wspólnego wchodzi udział w spółce jawnej, jak również określono „wynikające z tego zdarzenia następstwa w sferze stosunków majątkowych stron”. Rozstrzygnięcie kwestii przynależności udziału jest wiążące „i nie może stanowić źródła jakichkolwiek roszczeń majątkowych opartych o stosowany w drodze analogii przepis art. 45 k.r.o.” Obecne sformułowanie wniosku zostało uznane jedynie za przejaw zmiany terminologii, która nie prowadzi jednak do zmiany źródła roszczeń, a wnioskodawczynie, powołując się na powstanie wspólnej wierzytelności stron w stosunku do majątku osobistego uczestnika, nie wskazuje na żadne nowe okoliczności. Żądanie rozliczenia oparte na twierdzeniu o pokryciu wkładu jednego z małżonków w spółce ze środków należących do majątku wspólnego stanowiło przedmiot badania w poprzednim postępowaniu. Jak przyjął Sąd drugiej instancji, „[r]ozstrzygając negatywnie o fakcie, na którym skarżąca oparła uzupełniające żądanie ustalenia istnienia wierzytelności wchodzącej w skład majątku wspólnego, Sąd Rejonowy orzekł tym samym o nieistnieniu źródła jakichkolwiek praw majątkowych

wnioskodawczyni do rozliczenia przyrostu wartości spółki, w której uczestnik posiadał udział stanowiący jego majątek odrębny”.

Skargę kasacyjną od powyższego orzeczenia wniosła wnioskodawczyni, zaskarżając je w całości i zarzucając naruszenie zarówno przepisów prawa materialnego w postaci art. 45 § 1 k.r.o., art. 8 § 1 i art. 28 k.s.h. oraz art. 31 § 2 pkt 1 i 2 k.r.o., jak i przepisów postępowania w postaci art. 366 oraz 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 199 § 1 pkt 2 i art. 13 § 2 k.p.c., art. 567 § 1 i 3, art. 688 i art. 618 § 1 i 3 k.p.c.

Wnioskodawczyni wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości oraz przekazanie sprawy w całości do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Sieradzu.

W odpowiedzi uczestnik wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie od wnioskodawczyni kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Mimo rozdzielenia zarzutów kasacyjnych na odnoszące się do prawa materialnego i dotyczące przepisów postępowania, w istocie rozstrzygnięcie o wszystkich z nich wymaga określenia zakresu powagi rzeczy osądzonej wynikającej z orzeczeń wydanych w pierwszym postępowaniu o podział majątku wspólnego byłych małżonków.

Częściowo odmienny charakter mają jedynie zarzuty, w których skarżąca nawiązuje do prekluzji roszczeń o zwrot nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty oraz z majątku osobistego na majątek wspólny wynikającej z art. 618 § 3 w zw. z art. 567 § 1 i 3 i art. 688 k.p.c. W odniesieniu do tej kwestii należy wskazać, że mimo odwoływania się w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia do instytucji prekluzji, w rzeczywistości nie ona była podstawą utrzymanego w mocy rozstrzygnięcia o odrzuceniu wniosku w niniejszej sprawie. Wspomniana prekluzja roszczeń nie uzasadnia wydania orzeczenia formalnego w postaci odrzucenia wniosku albo pozwu w kolejnym postępowaniu. W razie powstania stanu prekluzji należy wydać orzeczenie merytoryczne oddalające odpowiednie żądanie. Przyjęcie istnienia powagi rzeczy osądzonej w stosunku do żądań wnioskodawczyni sprawiałoby natomiast, że Sąd nie miał w ogóle podstaw, aby przystępować do

badania, czy żądania wnioskodawczyni zostały sprekludowane. Ponieważ zaś prekluzja nie mogła stanowić podstawy odrzucenia wniosku w niniejszej sprawie, odnoszące się do niej zarzuty skargi kasacyjnej nie mogą zostać uznane za zasadne.

Zgodnie z art. 366 k.p.c., stosowanym w niniejszym postępowaniu w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., powagą rzeczy osądzonej objęte jest to, co w związku z podstawą roszczenia stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia. Przedmiot ten jest determinowany treścią zgłoszonych we wniosku żądań oraz okolicznościami sprawy przytoczonymi dla ich uzasadnienia. O tożsamości roszczeń można mówić wówczas, gdy sąd w różnych postępowaniach ma orzec o tym samym, dysponując tymi samymi faktami, powołanymi dla oceny tego samego żądania i kiedy rozstrzygnięcie jednej ze spraw oznacza rozstrzygnięcie także drugiej z nich (zob. postanowienia SN z 21 listopada 2013 r., III CSK 43/13, i z 9 grudnia 2021 r., IV CSKP 140/21).

Określając zakres tego, o czym orzeka sąd w postępowaniu o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, należy wziąć pod uwagę, że zgodnie z art. 567 § 3 w zw. z art. 684 k.p.c. sąd zobowiązany jest z urzędu ustalić m.in. skład tego majątku. W orzecznictwie przyjmuje się również jednolicie, że sąd z urzędu orzeka o rozliczeniu nakładów z majątku wspólnego małżonków na majątek osobisty jednego z nich (zob. m.in. uchwałę SN z 21 lutego 2008 r., III CZP 148/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 23, oraz postanowienia SN z 19 lipca 2012 r., II CSK 660/11, i z 12 lutego 2016 r., II CSK 107/15). Sąd Najwyższy wyrażał również pogląd, zgodnie z którym w postępowaniach działowych sąd zamieszcza w sentencji wyłącznie rozstrzygnięcia pozytywne, natomiast negatywne zawarte są tam w sposób dorozumiany (zob. m.in. postanowienia SN z 2 marca 2005 r., III CK 28/05, i z 28 lutego 2013 r., III CZ 4/13).

Z powyższego wynika, że jeżeli w postępowaniu działowym, w ustalonych okolicznościach faktycznych, sąd uzna, że w skład majątku wspólnego wchodzi określone przedmioty, zobowiązany jest uwzględnić je w wydanym orzeczeniu, niezależnie od tego, czy strony powoływały się na istnienie takich składników

majątku w toku postępowania. Podobnie, jeżeli w świetle ustaleń faktycznych sąd przyjmie, że poczynione zostały nakłady z majątku wspólnego na majątek osobisty któregoś z małżonków, nakłady te powinny zostać uwzględnione w wydanym postanowieniu. Jeżeli natomiast w ustalonych okolicznościach faktycznych sąd nie przyjmie istnienia określonego składnika majątku wspólnego lub faktu dokonania nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty, nie ma obowiązku rozstrzygnięcia o tym negatywnie w sentencji wydanego postanowienia. Wyraźne wymienienie wszystkich przedmiotów, które nie wchodzą w skład majątku wspólnego, lub też wszystkich nakładów, które nie zostały dokonane, jest z oczywistych powodów niemożliwe, zwłaszcza jeżeli strony nie powoływały się na ich istnienie. W związku z tym należy przyjąć, że wymienienie w postanowieniu działowym składników majątku wspólnego stanowi jednocześnie negatywne rozstrzygnięcie co do tego, że – w ustalonych okolicznościach faktycznych – inne elementy do tego majątku nie wchodzą.

Powyższe stanowisko nie sprzeciwia się uchwale Sądu Najwyższego z 28 sierpnia 1986 r., III CZP 47/86 (OSNC 1987, nr 8, poz. 114), zgodnie z którą, jeżeli okaże się, że z jakichkolwiek przyczyn prawomocne postanowienie o podziale majątku wspólnego nie objęło wszystkich istotnych składników majątku wspólnego, każdy z byłych małżonków może wystąpić w odrębnym postępowaniu o przeprowadzenie podziału uzupełniającego co do składników, które nie zostały uwzględnione w orzeczeniu podziałowym. Możliwość ustalenia istnienia dalszych składników majątku wspólnego należy jednak ograniczyć wyłącznie do sytuacji, gdy istnienie takich składników wynika z okoliczności faktycznych, które nie były przedmiotem ustaleń i oceny w pierwotnym postępowaniu. W innym przypadku sąd w kolejnym postępowaniu działowym orzekalby ponownie w odniesieniu do tego, co było już przedmiotem rozstrzygnięcia w poprzednim postępowaniu. Mając to na uwadze, należy przyjąć, że wniosek o uzupełniający podział majątku wspólnego jest dopuszczalny jedynie, gdy wnioskodawca powołuje się na takie okoliczności faktyczne, które nie były przedmiotem ustaleń w postępowaniu pierwotnym. W innym przypadku wniosek powinien zostać odrzucony na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

W niniejszym postępowaniu wnioskodawczynie żądała dokonania uzupełniającego podziału majątku w zakresie, w jakim obejmował on wierzytelność na nakłady poczynione na udział T. T. w spółce „P.” spółka jawna, ewentualnie na nakłady poczynione na tę spółkę. W związku z takim sformułowaniem wniosku należy przyjąć, że przedmiotem żądania głównego było dokonanie uzupełniającego podziału w odniesieniu do nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty, a przedmiotem żądania ewentualnego dokonanie uzupełniającego podziału wierzytelności, która z tytułu dokonanych nakładów ma przysługiwać byłym małżonkom (majątkowi wspólnemu) w stosunku do osoby trzeciej. Jednocześnie wnioskodawczynie nie powołała się na żadne nowe okoliczności faktyczne, które nie byłyby przedmiotem ustaleń i oceny w pierwotnym postępowaniu, a jedynie wskazała na możliwość wywiedzenia nowych uprawnień z okoliczności, które były już przedmiotem oceny. W tym stanie rzeczy należy zgodzić się z sądami *meriti*, że o obu wskazanych żądaniach orzekano już w pierwotnym postępowaniu o podział majątku wspólnego.

W okolicznościach sprawy nie budzi wątpliwości, że w prawomocnie zakończonym postępowaniu działowym rozstrzygany był problem przynależności do majątku wspólnego udziałów w prowadzonej przez uczestnika spółce jawnej lub zysków z tytułu uczestnictwa w tej spółce. Oceniając ten problem, sądy odrzuciły argumentację prezentowaną przez skarżącą, przyjmując, że udział w spółce jawnej stanowi majątek osobisty uczestnika. Jednocześnie sądy ustaliły wyraźnie, że małżonkowie nie dokonali żadnych nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika w postaci udziałów w spółce (zob. np. strona 10 uzasadnienia postanowienia Sądu Rejonowego w Zduńskiej Woli z 8 listopada 2017 r.). Tym samym nie może ulegać wątpliwości, że w pierwotnym postępowaniu działowym sądy rozstrzygnęły prawomocnie o roszczeniu głównym zgłoszonym w niniejszej sprawie i nie wchodzi w rachubę orzekanie o tym ponownie, nawet jeżeli wnioskodawczynie w pierwotnym postępowaniu w ogóle nie powoływała się na roszczenie z tytułu nakładów na udział uczestnika w spółce albo inaczej zakwalifikowała (nazywała) to roszczenie.

Z uzasadnień orzeczeń wydanych w pierwotnym postępowaniu działowym nie wynika, że Sądy dostrzegły możliwość powstania roszczenia skierowanego

przeciwko spółce jawnej, które w niniejszym postępowaniu objęte zostało żądaniem ewentualnym wnioskodawczyni. W odniesieniu do tego żądania zastosowanie znajdzie jednak przedstawiona powyżej zasada nakazująca uznać, że w postępowaniu działowym sąd z urzędu obowiązany jest orzec o wszystkich elementach majątku wspólnego, których istnienie wynika z ustalonego stanu faktycznego, a bez znaczenia jest, że żaden z uczestników postępowania nie powołał się wyraźnie na istnienie tego składnika majątku. Takim elementem majątku wspólnego byłaby niewątpliwie rzekoma wierzytelność wspólna małżonków w stosunku do osoby trzeciej. Jeżeli więc sąd nie dostrzegł istnienia takiej wierzytelności, to na podstawie niezmienionych ustaleń faktycznych nie można w kolejnym postępowaniu przyjąć, że ona istnieje.

W związku z powyższym jedynie na marginesie należy przypomnieć, że pominięcie w postanowieniu o podziale majątku wspólnego małżonków wierzytelności w stosunku do osoby trzeciej, nie wyklucza prawa jednego z byłych małżonków dochodzenia połowy tej wierzytelności bezpośrednio od osoby trzeciej (zob. uchwałę SN z 13 lutego 1987 r., III CZP 3/87, OSNC 1988, nr 2-3, poz. 34). Oczywiście jest bowiem, że orzeczenie wydane w postanowieniu działowym nie ma skutku w stosunku do osób trzecich. W związku z tym wnioskodawczyni może podjąć próbę dochodzenia swoich praw bezpośrednio od spółki. Taka droga może się zresztą okazać dla niej mniej ryzykowna, gdyż w razie przyjęcia w postępowaniu działowym, że małżonkom służyła wierzytelność w stosunku do podmiotu trzeciego, nie należało wykluczać możliwości przyznania tej wierzytelności wnioskodawczyni z obowiązkiem spłaty połowy jej wartości na rzecz uczestnika.

Z tych względów skarga kasacyjna uległa oddaleniu (art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 520 § 2 k.p.c. w zw. z § 5 pkt 5 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie w sprawie opłat za czynności adwokackie.

[as]

